

ефективність професійної діяльності. Це така нова якість особистості, що виявляється в повній перебудові її психічної структури та змісту психіки відповідно до вимог конкретної професійної діяльності, а не просто їх підпорядкування цим вимогам. Особистісна готовність допомагає правильно використовувати знання, досвід, перебудуватися в різних професійних ситуаціях, є вирішальною умовою швидкої адаптації до умов праці, подальшого професійного самовдосконалення.

Висновки. Таким чином готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності ми розуміємо багатокomпонентне утворення, складові якого взаємопов'язані та взаємозалежні. Готовність є істотною передумовою цілеспрямованої й ефективної діяльності. Вищий рівень її сформованості допомагає молодому фахівцю високоякісно виконувати свої обов'язки, використовувати досвід, перебудовувати професійні дії відповідно до складних ситуацій.

Література:

1. Виевская М.Г. Формирование готовности будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися : Дис... канд. пед. наук. 13.00.04 / М.Г. Виевская. — Кривой Рог, 1994. — 165 с.
2. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности к педагогической деятельности / К.М. Дурай-Новакова. — М., 1983. — 356 с.
3. Кузьмина Н.В. Профессиональная деятельность преподавателя / Н.В. - Кузьмина. — М. : Высшая школа, 1989.
4. Ліненко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: Афтореф. дис. доктора пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / А.Ф. Ліненко. — К., 1996. — 44 с.

ПРОБЛЕМИ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

УДК 37.015.31:371.135
Сергіонова Е. Н.

У статті розглядається готовність випускників ХГФ до здійснення розвиваючого аспекту трудового навчання і творчої організації навчально-виховного процесу як взаємозв'язок трьох основних компонентів: мотиваційного, ціннісного та операційного. Дано якісні характеристики рівнів сформованості показників кожного з компонентів готовності майбутнього вчителя до розвиваючого аспекту педагогічної діяльності. Розглядаються можливості розвитку творчого мислення школярів на заняттях ДПМ та дизайну за умови їх організації з урахуванням основних принципів професійної проектно-художньої діяльності. Визначено умови і рівні розвитку творчих здібностей у процесі продуктивної діяльності. Запропонована гнучка структура організації навчального процесу з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу. Визначено необхідні знання, вміння та якості особистості майбутнього педагога, здатного керувати навчально-творчою роботою дітей.

Ключові слова: цілеспрямований розвиток; творче мислення; креативна особистість; майбутні педагоги; критерії готовності; особистісно-орієнтований підхід.

ПРОБЛЕМЫ ЦЕЛЕНАПРАВЛЕННОГО РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Серпионова Э. Н.

В статье рассматривается готовность выпускников ХГФ к осуществлению развивающего аспекта трудового обучения и творческой организации учебно-воспитательного процесса как взаимосвязь трех основных компонентов: мотивационного, ценностного и операционного. Даны качественные характеристики уровней сформированности показателей каждого компонента готовности будущего учителя к развивающему аспекту педагогической деятельности. Рассматриваются возможности развития творческого мышления школьников на занятиях ДПИ и дизайна при условии их организации с учетом основных принципов профессиональной проектно-художественной деятельности. Определены условия и уровни развития творческих способностей в процессе продуктивной деятельности. Предложена гибкая структура организации учебного процесса с учетом личностно-ориентированного подхода. Определены необходимые знания, умения и качества личности будущего педагога, способного управлять учебно-творческой работой детей.

Ключевые слова: целенаправленное развитие; творческое мышление; креативная личность; будущие педагоги; критерии готовности; личностно-ориентированный подход.

PROBLEMS OF TARGETED DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING

Serpionova E. N.

The article reveals the readiness of graduates of graphic art faculty to the implementation of the developmental aspect of the employment training and creative organization of the educational process as the interplay of three main components: motivational, value and operational. The qualitative characteristics of the indicators of the level of formation of each component of the readiness of future teachers to the developmental aspect of teaching are given. The possibilities of creative thinking in the classroom students Decorative and Applied Arts design are provided their organization with the main principles of professional design and artistic activities. The conditions and levels of development of creative abilities in the process of productive activity are given. We propose a flexible structure of the educational process, taking into account student-centered approach. The necessary knowledge, skills and personality traits of the future teacher, ability to manage teaching and creative work of children are given.

***Keywords:** focused development; creative thinking; creative personality; future teachers; the criteria for preparedness; personal-centered approach.*

Постановка проблеми. Психологія виділяє вроджені і набуті здібності, у тому числі і до творчості. Проте необхідно визначити, як саме здобуваються нові здібності до творчості, і яка роль педагога в цьому процесі. Вчені та педагоги констатують той факт, що діти молодшого шкільного віку мають розкуту фантазію і частіше проявляють оригінальність і полenezалежність в своїх роботах з образотворчого мистецтва та художньої праці як і в інших видах діяльності. З 11-12 років, а то й набагато раніше, намічається спад творчої активності школярів і з'являється стійка тенденція до наслідування і копіювання. Цей феномен пояснюється бажанням підлітків бути «як дорослі». Ми бачимо основну причину цього явища в тому, що педагогам не вдається зміцнити і розвинути паростки природної дитячої здатності і потреби творчо мислити і діяти. Не створюються умови, що сприяють формуванню усвідомленого і цілеспрямованого творчого мислення підлітків, яке необхідно довести до рівня відповідного їх актуальним потребам у цьому віці. Найважливішу роль у вирішенні цієї проблеми ми бачимо як у вихованні творчої особистості самого педагога, так і в опануванні ним методикою формування і розвитку творчого мислення учнів різного віку. Для цього, в першу чергу, потрібно усвідомити необхідні психолого-педагогічні умови та якісні характеристики рівнів розвитку здатності до творчого мислення. Тільки тоді можна поетапно розвивати, тобто цілеспрямовано підвищувати рівень творчого мислення і дії школярів.

Мета статті. Виявити можливості здійснення розвиваючого аспекту учбово-виховного процесу на заняттях ДПМ і дизайну за умов організації його за основними принципами професійної проектно-художньої діяльності. Визначити необхідні знання, вміння та якості особистості майбутнього педагога, здатного керувати учбово-творчою роботою дітей.

Аналіз досліджень. До проблеми творчого розвитку особистості звертались в своїх працях Дж. Рензулле, К. Тейлор, Е. Торренс, Д. Чернілевський, Х. Ортега-і-Гассет, О. Отич, Е. Де Боно, С. Рубінштейн, І. А. Зезюн, В. А. Моляко, В. А. Роменець, І. Іттен, В. А. Сластьонін та ін.

Розглядаючи креативність як ціннісно-особистісну будівничу категорію (О. Морозов, Д. Чернілевський), характеристики дивергентного мислення (Дж. Гілфорд, О. Тихоміров), інтелектуальну активність (Д. Богоявленська, Л. Єрмолаєва-Томіна), інтегровану якість особистості (Я. Пономарьов), психогенетичну властивість, «корелят» творчості (Г. Адлер, С. Хокінг), вчені єдині у визначенні її невід'ємною складовою людської духовності й умовою творчого саморозвитку особистості, що є суттєвим резервом її самоактуалізації й виражається не стільки в багатоманітності знань особистості (як соціально закріплених стереотипів, втілених у правилах та законах), скільки у сприйнятливості, чутливості до проблем, відкритості до нових ідей та схильності руйнувати чи змінювати стійкі стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних й незвичайних рішень різноманітних проблем [7, с. 40].

На думку А. Маслоу, сучасні проблеми вищої освіти не можна вирішити без актуалізації і розвитку внутрішнього потенціалу людини, її індивідуальних здібностей.

К. Роджерс виділяє провідні принципи особистісно-орієнтованого підходу, які визначають «нову філософію освіти» [2].

Сучасні теорії мотивації поділяються на дві категорії – змістовні і процесуальні [3]. При теоретико-практичній підготовці майбутніх учителів до розвиваючого аспекту трудового навчання і творчої організації учбово-виховного процесу з'явилась необхідність виявити взаємозв'язок всіх компонентів готовності.

Ще й досі на розвиток творчого мислення школярів на заняттях художньої праці звичайно дивляться як на бажану мету, яку можна досягнути лише випадково, або само собою [4]. В Україні ще не існує достатньо розробленої і поширеної практичної методики підготовки майбутніх учителів, здатних організувати продуктивну учбово-творчу діяльність учнів на уроках художньої праці, за типом професійної роботи дизайнерів.

Отримані результати.

Складання професійної моделі художника-педагога, який буде керувати учбово-творчою діяльністю школярів на уроках художньої праці, обумовлюється, перш за все, змістом та спрямованістю цієї діяльності.

Постійне удосконалення шкільних програм трудового навчання, доповнення їх змісту, введення нових форм керування учбово-виховним процесом потребує від майбутніх вчителів багатьох знань у різних галузях виробництва і вміння творчо ставитися до своєї професії.

Професіоналізм педагога передбачає особливу освіченість, особну культуру і бачення всього комплексу трудового навчання як цілісної системи: умов, принципів, знань, вмінь та психолого-педагогічних вимог до організації учбово-творчого процесу.

Успішна діяльність художника-педагога значною мірою обумовлена характером його мотивації, широтою художнього мислення та рівнем ціннісних орієнтацій. Модель художника-педагога синтезує психолого-педагогічний, змістовний, організаційно-керівницький, творчий та естетичний аспекти діяльності.

Сутність педагогічної творчості окреслює комплекс вимог до сучасного фахівця у поєднанні моделі діяльності, моделі особистісних якостей та моделі перспективного розвитку спеціальності.

Майбутньому вчителю необхідна підготовка, яка перетворює діяльну основу самої його особистості, здатної самостійно будувати процес навчання, виховання та розвитку дітей, виходячи з двох основоположних принципів творчості: постійно генерувати нові ідеї і знаходити шляхи їх реалізації.

Такий погляд на роль педагога у навчально-виховному процесі привів до нового підходу у виборі змісту методики трудового навчання школярів, який базується на принципах професійної проектно-художньої діяльності. Для підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, здатних вирішувати творчі завдання, необхідно було організувати навчально-творчу роботу студентів ХГФ на заняттях ДПМ та дизайну теж на основі принципів проектно-художнього підходу.

Його змістова складова становить цілісну систему знань, вмінь та цілеспрямованих дій з організації продуктивної роботи учнів. Педагогічні вимоги до організації проектно-художньої діяльності у трудовому навчанні, це насамперед побудова всього учбово-творчого процесу на базі трьох основних принципів:

1. Діалектична єдність утилітарного та естетичного.
2. Альтернативність рішень.
3. Осмисленість та цілеспрямованість творчого пошуку.

Формування (виникнення) і розвиток креативних здібностей можливе лише за наявності певних якостей особи (допитливість, цілеспрямованість, воля і т. п.). Феномен виникнення і розвитку творчих здібностей виявляється лише в процесі активної всебічної і цілеспрямованої продуктивної діяльності. Він супроводжується підвищенням гостроти відчуттів людини (наприклад, естетичних: відчуття міри, відчуття кольору, пропорцій і т. п.), розвитком загальних здібностей (аналітико-синтетичне мислення, пам'ять, швидкість реакції і ін.). Кожен рівень розвитку творчих здібностей і певна спрямованість діяльності породжує якісно нові властивості особи у вигляді творчих здібностей і ціннісних орієнтацій більш високого рівня. Поступово збагачуючись і сходячись від початкового рівня невеликих новацій і суб'єктивно значущих відкриттів до вищих ступенів, досягаючи рівня, при якому можливе створення об'єктивно нового, такого, що не існувало раніше.

Процес виявлення і розвитку творчого потенціалу особи багатогранний. Він залежить від безлічі взаємозв'язаних чинників, протікає нерівномірно з тимчасовими підйомами і спадами.

За наявності певних завдатків творчі здібності виявляються в процесі активної життєдіяльності і під впливом цілеспрямованого навчання, виховання і самоутворення особи.

Процес формування та розвитку творчих здібностей особи.

Стосовно учбової проектно-художньої діяльності ми умовно виділяємо п'ять рівнів розвитку творчих здібностей :

- (0) рівень – «репродуктивний» (що попереджує);
- (1) рівень – «дослідницький» (початковий);
- (2) рівень – «комбінаторний» (середній);
- (3) рівень – «перетворювальний» (достатній);
- (4) рівень – «винахідницький» (високий).

Вищі рівні розвитку здібності до творчості не виключають попередні, а, базуючись на них, включають їх як необхідні складові елементи.

У процесі навчання широко використовуються наступні форми і методи стимуляції творчого розвитку особистості студента:

- проблемний виклад теоретичного матеріалу;
- широке застосування евристичних методів і заснованих на їх принципах стратегій і тактик пошуку нових рішень;
- системи регулярного творчого тренінгу, що включає цілий ряд спеціальних прийомів;
- творчі ігри.

Використовуються форми самоперевірки, самоаналізу і опонування. Такий підхід до оцінки знань підвищує активність і інтерес до досягнень това-

ришів і особисту зацікавленість в результатах виконуваної роботи, допомагає формуванню у студентів адекватної самооцінки. Обговорення курсових робіт і виставок допомагає студентам усвідомити свої актуальні досягнення, творче зростання і перспективні можливості.

Розвиненість творчих здібностей студентів характеризується наступними якостями: оригінальність, полenezалежність, продуктивність, і виявляється в:

- рівні узагальнення і широті перенесення знань і умінь;
- спрямованості пошуку і дивергенності мислення;
- ступені подолання інерції (здібність перемкнутися);
- якості селекції (відбору);
- характері і ступені збагачення вибраного варіанту рішення;
- оригінальності ідей і полenezалежності (стійкості до дії стереотипів).

Виклад основного матеріалу. Практичні завдання і вправи припускають можливість поетапного формування самостійного творчого відношення студента до здійснення проектно-художньої і організаційної діяльності. Кожна тема курсу включає репродуктивні і творчі завдання. Студентові надається можливість обирати вид завдання, відповідний його технічній підготовленості і рівню розвитку творчих здібностей, тобто почати вивчення теми з доступного йому ступеня. У разі невдачі (наприклад, при невідповідності претензій і реальних можливостей) він може обрати варіант завдання, який припускає детальнішу допомогу викладача, а, набувши необхідних навичок, самостійно виконати складніше (з погляду творчості) завдання тієї ж теми. Таким чином, для кожного студента створюється можливість співвідносити рівень своїх претензій з результатами, що реально досягаються. Це допомагає йому формувати адекватну самооцінку і розвиватися відповідно до індивідуальних особливостей.

Для визначення рівнів загальної готовності випускників до розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках праці необхідно дати якісні та кількісні характеристики показників кожного критерію виділених компонентів. Наводимо характеристики у вигляді високого рівня сформованості показників.

Якісна характеристика рівнів сформованості показників мотиваційного компонента готовності.

Високий рівень.

- у мотиваційній сфері особистості студента домінують широкі соціальні мотиви (професійні, науково-пізнавальні, боргу тощо);
- особистісна центрація вчителя спрямована, в першу чергу, на інтереси дитини;
- майбутній вчитель усвідомлює значимість вирішення розвиваючих завдань у навчально-виховному процесі і, зокрема, розвитку творчих здібностей школярів на уроках праці, що виражається в нагальній потребі в напруженій творчій праці, прагненні до збагачення і зміни характеру навчально-виховної роботи;
- мотиви творчої діяльності орієнтовані на досягнення, характеризуються високою стійкістю, силою і дієвістю і мають позитивне емоційне забарвлення.

Якісна характеристика рівнів сформованості показників ціннісного компонента готовності.

Високий рівень.

- В оціночному механізмі студента представлена сформована система ціннісних орієнтацій, які висловлюються аргументовано у словесній формі і підтверджених результатами практичної діяльності;

- Майбутній вчитель має високоморальні якості особистості і духовне багатство;

- Критично оцінює себе з точки зору відповідності ідеалам. Володіє високою естетичною культурою, реагує на естетичні властивості предметів і явищ, виявляє розвинений естетичний смак, розрізняє основні особливості організації художньої форми. Естетично активний;

- Критично оцінює себе з точки зору відповідності суспільним вимогам, усвідомлює позитивні і негативні сторони свого характеру і якості особистості, адекватно оцінює свої творчі здібності і результати власної діяльності. Здійснює постійний контроль.

Якісна характеристика рівнів сформованості показників операційного компонента готовності.

Високий рівень.

- У студента сформована цілісна система наукових знань про закономірності формування особистості школяра, про шляхи виявлення та розвитку його творчих здібностей;

- Студент має високий рівень розвитку інтелекту та творчих здібностей, завжди прагне самостійно вирішувати завдання що стоять перед ним;

- Володіє навиками різноманітної трудової діяльності;

- Виявляє неабиякі організаторські якості.

Висновки. Виховання творчо-мислячого фахівця є актуальна проблема сучасної освіти. Рішення цієї проблеми у процесі викладання ДПМ та дизайну потребує, насамперед, виявити основні якості креативної особистості майбутнього учителя, здатного організувати успішну учбово-творчу діяльність школярів на уроках художньої праці. Щоб дослідити динаміку становлення креативної особистості студента, потрібно було також визначити умови та рівні розвитку творчих здібностей. Це дозволяє усвідомити відповідність наявного творчого рівня випускника конкретним професійним та життєвим потребам. Отже, розроблені нами методи виховання творчо-мислячого педагога на заняттях ДПМ та дизайну враховують логіку професійного становлення майбутніх учителів художньої праці, сприяють вдосконаленню учбово-виховної діяльності в педагогічних університетах відповідно до вимог євроінтеграційних процесів.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи з реалізації проектно-художнього підходу в трудовій підготовці студентів ХГФ підтвердили вихідні положення гіпотези, показали реальні можливості цілеспрямованого формування професійної готовності майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей школярів на уроках художньої праці і дозволили зробити основні висновки – готовність майбутніх вчителів до розвиваючого аспекту трудової діяльності набуває цілісний і універсальний характер, якщо організація трудової підготовки у вузі будується на основних принципах проектно-художньої діяльності і має певний зміст і структуру.

Сучасне тлумачення мети виховання пов'язане з поверненням до особистості дитини, визначенням її суб'єктом педагогічного процесу, побудовою навчального процесу, який урахує особливості реального розвитку кожного учня. Цілком виправдано, коли педагогічна цінність певної технології виховання вимірюється за параметром особистісної зорієнтованості. Саме в центрі особистісно-орієнтованого виховання й знаходиться особистість вихованця та вихователя. [2, 33-36]

Інноваційний характер пропонованої методики полягає у організації учбово-творчого процесу на базі принципів особистісно-орієнтованого підходу. Тобто забезпечення можливості кожному студенту (учню) подолати учбовий матеріал і розвивати свої творчі здібності відповідно попередньому досвіду, динаміці розвитку особистості та педагогічним умовам, які склалися.

При визначенні чотирьох рівнів готовності випускників до розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках праці ми враховували потенційні можливості розвитку показників кожного критерію. Різні показники критеріїв виділених компонентів готовності при їх тісному взаємозв'язку і взаємозалежності мають не однакову значимість для формування загальної готовності студента до зазначеної діяльності. Тому досягнуті рівні сформованості показників у різних поєднаннях припускають різні потенційні можливості подальшого розвитку. Так, при високому рівні сформованості показників критеріїв мотиваційного та ціннісного компонентів достатній рівень сформованості операційного компонента може розвинутися до високого. Тобто, студент, що володіє зрілою і розвинутою мотиваційною сферою особистості, зі сформованою системою ціннісних орієнтацій і адекватною самооцінкою, який має потребу у творчій праці, зможе в майбутньому самостійно систематизувати отримані знання та розвивати свої творчі здібності.

Перспективи подальшої розробки інноваційних методик розвитку творчих здібностей майбутніх учителів на заняттях ДПМ та дизайну вбачаються у цілеспрямованому розвитку латерального мислення, у поширеному використанні сучасних засобів виховання креативної особистості та у більш досконалому оволодінні евристичними методами.

Подальшим напрямком розвитку розглянутої теми буде дослідження питань розробки змісту і структури навчально-трудової діяльності школярів різних класів з позиції проектно-художнього підходу, визначення шляхів удосконалення організації позакласної роботи учнів у плані виявлення виховних та розвиваючих можливостей праці.

Література.

1. Белухин Д. А. Личностно-ориентированная педагогика в вопросах и ответах: [учебное пособие] / Дмитрий Алексеевич Белухин. — М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. — 312 с.

2. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання — нова освітня філософія / Іван Дмитрович Бех. — К.: Вища школа, 2000. — С. 33-36.

3. Гольда А. Б. Формування системи мотивації та стимулювання трудової діяльності з орієнтацією на кінцевий результат / А. Б. Гольда // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. — Вип. №9 (64). — К., 2006. — С. 158-162

4. Де Боно Э. Латеральное мышление – СПб.: / Э.Де Боно. – Питер: Паб-лишинг, 1997. – 320 с. – (Серия «Мастера психологии»).

5. Джонс Дж. К. Методы проектирования: пер. с англ. – [2-е изд., доп.] / Дж. К. Джонс. – М.: Мир, 1986. – 375 с.; ил.

6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 479 с.

7. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология: учеб. пособие / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – М.: Академический Проект, 2004. – 2-е изд. испр. и доп. – 560 с.

8. Роджерс Н. Творчество, как усиление себя / Н. Роджерс // Вопр. психол. – 1990. – №1. – С. 164-168.

9. Серпионова Э.Н. Развитие творческих способностей студентов при изучении курсов ДПИ и дизайна. В сб.: Изобразительное искусство в системе образования (материалы международной научно-практической конференции) / Э.Н. Серпионова – Витебск: УО ВГУ им. П.М. Машерова, 2006. – С. 260-265.

10. Сластенин В. А. Формирование творческой личности будущего учителя / В. А. Сластенин // Сов. Педагогика. – 1975. - №1. – С. 83-93.

11. Хекхаузен Дж. Мотивация и деятельность: Пер. с нем. / Дж. Хекхаузен. – М.: Педагогика, 1986. – Т.2. – 392 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОСВІТИ

УДК 330.101:37

Матюк Т.В.

В статье рассматриваются теоретические основы социально-экономической эффективности образования.

In article theoretical bases of social and economic efficiency of formation are considered.

Сьогодні соціально-економічне значення освіти в цілому і професійної освіти зокрема, її роль в науково-технічному прогресі, духовному житті населення, в розвитку та якісному удосконаленню всієї економіки загально визнані.

Конкуренція країн в економічній сфері в сучасних умовах ринкового господарства зводиться до конкуренції у сфері науки та техніки і, як наслідок, до конкуренції у сфері підготовки і організації використання висококваліфікованих кадрів [4, с.3].

По мірі прискорення науково-технічного прогресу зв'язок між ним, рівнем освіти і кваліфікацією кадрового потенціалу країни стає все більш тісним. Це обумовлено наступними причинами. По-перше, потреба суспільства в конкурентному рівні освіти визначається досягненим рівнем і перспективами розвитку техніки та технологій. По-друге, без підвищення рівня освіти і кваліфікації кадрів у розв'язанні складних задач збільшення ефективності виробництва неможливі наукові відкриття та їх втілення у виробництво, а, як наслідок, і сам науково-технічний прогрес. По-третє, прискорення науково-технічного прогресу висуває особливі вимоги до профілю та